

ВПРОВАДЖЕННЯ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Благой В.В., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний університет будівництва та архітектури;

Гніденко А. В.

Харківський національний університет будівництва та архітектури;

Блага В.В., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет;

Хорошилова І.О., канд. екон. наук

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Розвиток екологічних проблем, виникнення екологічних криз і катастроф та наростання глобальних проблем, що спостерігаються сьогодні, потребують негайного вирішення. З урахуванням особливостей пострадянського підходу до природокористування, відомчих підходів в Україні багато регіонів та природних об'єктів знаходяться у кризовому еколого-економічному стані. Для покращення ситуації, що склалася, а також для переходу на новий рівень розвитку економічної системи необхідні екологічно орієнтовані інвестиції. Адже покращення рівня якості довкілля є вимогою сучасності. Від якості і наявності механізму інвестування в екологічні проекти залежать рівень життя населення, можливість збереження та розвитку природного середовища та біосфери в цілому, стан соціально-економічного розвитку країни. Саме тому проблематика екологічно орієнтованих інвестиційних проектів є актуальною.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем з екологічного інвестування і екологізації інвестиційної діяльності зробили українські вчені: Н.Н. Андрєєва, С.К. Харічков [1, 2, 3], що розробили методiku оцінки ефективності інвестицій, спрямованих у сферу забезпечення ресурсно-екологічної безпеки, Т.Г. Бень, В.С. Верещак [4], які запропонували критерій вибору однієї з альтернатив: здійснення природоохоронних заходів або виплата платежів за забруднення навколишнього середовища, Б.В. Буркинський [5], В.Г. Ковальов, Н.Г. Ковальова [6], які у розрахунку показників економічної ефективності екологічно орієнтованих інвестицій враховують величину усуненого та залишкового економічного збитку, а також додаткового економічного результату вторинної продукції, надання екологічних послуг та інші.

Невирішені складові загальної проблеми. Мотивом застосування кластерного підходу в контексті даної роботи виступає відсутність ефективних організаційно-економічних механізмів взаємодії підприємств спецлісозахисту, підприємств з виробництва еколого-орієнтованої продукції, переробних підприємств, торгівельних компаній, органів влади та наукових організацій.

Підприємствам з виробництва екологічно чистих продуктів харчування необхідні нові організаційно-економічні підходи, які дадуть змогу досягти прискореного розвитку галузі та її виробництв.

Формулювання цілей статті. Дослідити та обґрунтувати можливості впровадження кластерної моделі розвитку для реалізації інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств з виробництва екологічно чистої продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз проблем удосконалення економічної організації підприємницької діяльності у сфері спеціалізованого дозволує стверджувати, що кластерний підхід є інноваційним інструментом формування моделі функціонування, який сприяє активізації підприємницької діяльності та зміцненню конкурентоспроможності учасників такого об'єднання, які взаємодіють між собою і територією на взаємовигідних умовах. Факторами актуалізації формування кластерів виступають: мережевий та глобальний характер економіки; екологізація економічного зростання; зростаюча політична та економічна невизначеність і нелінійність розвитку сучасної економіки; посилення інноваційної спрямованості економічних процесів; інтенсифікація міжгалузевих та міжрегіональних зв'язків; необхідність зменшення транзакційних витрат. Загальновідоме визначення «кластеру» було наведено класиком кластерного підходу М. Портером: «Кластер – це група географічно сусідніх взаємозалежних компаній і пов'язаних з ними організацій, які діють у певній сфері й характеризуються спільною діяльністю та взаємно доповнюють одна одну» [7].

Позитивний вплив кластерного підходу до інвестиційного розвитку підприємств-учасників полягатиме у створенні механізму для реалізації наявних інвестиційних можливостей та появі принципово нових умов для розвитку. Збільшення потенціалу залучення інвестицій відбуватиметься через підвищення рівня інтегрованості підприємств, ріст продуктивності праці, більш повне використання виробничих потужностей. Потенціал відтворення інвестицій зростатиме внаслідок збільшення операційного левериджу (оптимізації структури витрат у рамках кластеру). Важливим фактором є можливість акумулювання інвестиційних ресурсів для спільного впровадження інноваційних проектів аграрними та переробними підприємствами. Проблемним питанням формування кластеру залишається узгодженість дій його учасників та ефективність механізмів управління продуктовою спеціалізацією в умовах обмеженості асортиментного ряду [8]. На основі виявлених вище закономірностей та окреслених практичних завдань доцільно запропонувати наступну схему організації і взаємодії учасників кластеру еко-продукції (рис. 1).

У разі впровадження запропонованої схеми організації та взаємодії учасників кластеру еко-продукції відбудеться зростання показників складових інвестиційно-інноваційного потенціалу.

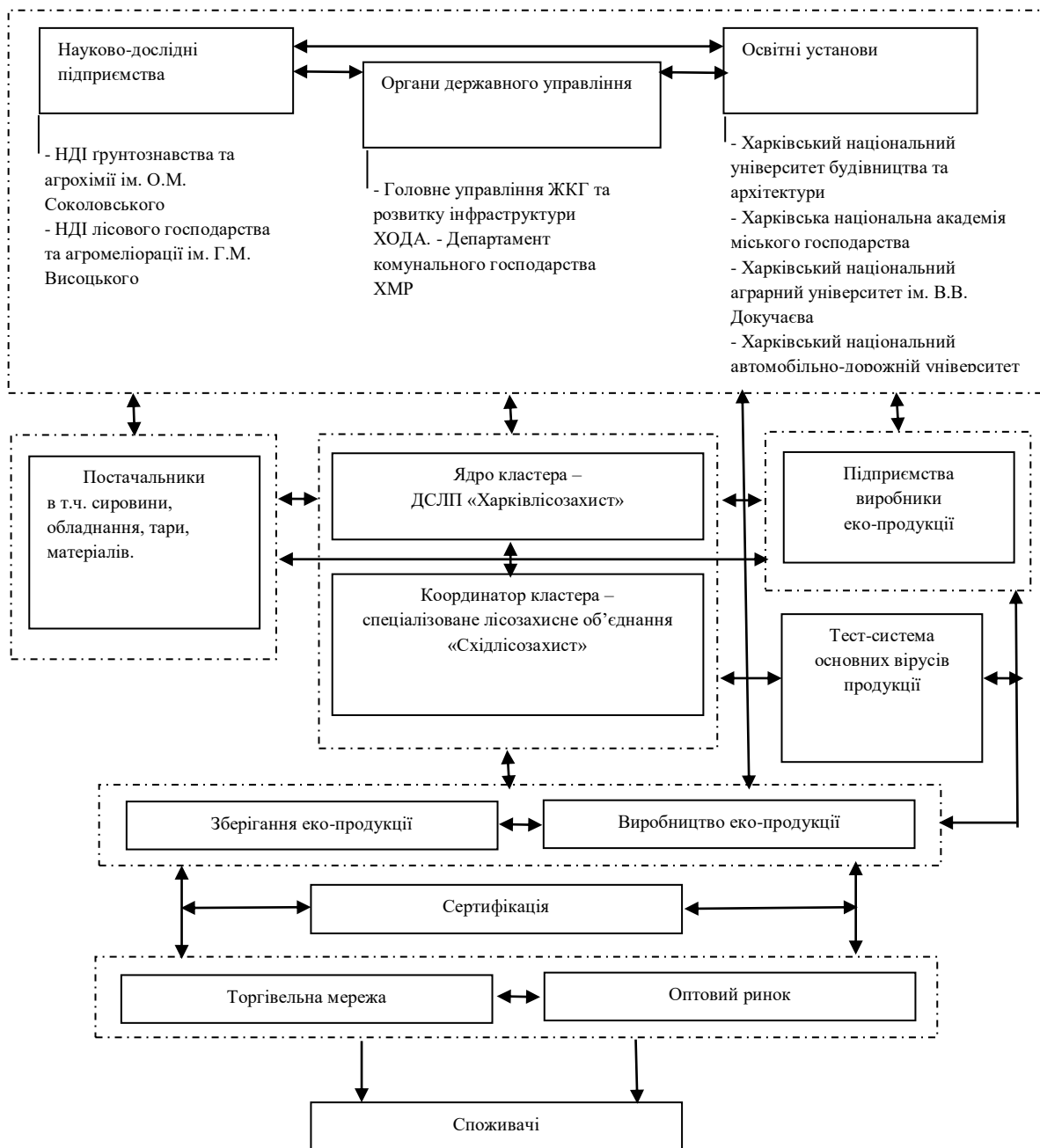

Рис. 1. Схема організації і взаємодії учасників кластеру еко-продукції

Таким чином визначено та обґрунтовано ключовий управлінський напрям реалізації інвестиційно-іноваційного вектору підприємств еко-продукції, який полягає у впровадженні схеми організації та взаємодії учасників кластеру еко-продукції на основі поєднання зусиль та економічних інтересів виробників плодів та ягід, переробних підприємств, наукових установ та органів влади.

З метою формалізації даного управлінського напрямку реалізації інвестиційно-інноваційного вектору розвитку підприємств еко-продукції можна використати методику обчислення фінансового результату кластерних об'єднань [9]. Аналогічним чином проведемо розрахунки варіантів ступеня інтеграції та представимо результати в табл. 1.

Таблиця 1

**Результати розрахунків фінансового результату кластера з
урахуванням можливих моделей кластеризації [10]**

Тип	Характеристика	Фінансовий результат, тис. грн
МК1	Придатна для регіонів, які мають низький рівень розвитку, незначну щільність населення та спеціалізацію на сферах промисловості з невисокою матеріалоємністю або на сфері послуг. Державна підтримка реалізується через директивну кластерну політику, спрямовану на інтенсифікацію конкурентних переваг регіону	1441,14
МК2	Застосовується в разі наявності продукції кластера, яка характеризується незначною технологічністю та високим ступенем реагування на коливання попиту. Доцільно здійснювати каталітичну або підтримуючу кластерну політику з метою зміни стратегічного розвитку регіонів внаслідок створення необхідної інфраструктури	1453,64
МК3	Входження в кластер органів влади відповідного рівня дозволяє отримати підтримку представникам сфери малого та середнього бізнесу у вигляді «податкових канікул», консультування учасників кластера щодо тенденцій розвитку певної території. Крім того, з'являється можливість виходу кластера за межі певної адміністративно-територіальної одиниці. Прямі державні інвестиції не є вкрай необхідними	1466,15
МК4	Кластер формується навколо фірми-лідера з масштабним виробництвом, яка інтегрує масу постачальників на різних стадіях ланцюга створення доданої вартості. Розробка продукту у такому випадку потребує високих постійних витрат, що покриваються виключно за умов значних обсягів реалізації. Для підтримки розвитку кластера держава повинна здійснювати інтервенціоністську політику.	1478,65
МК5	Модель характеризується високою інноваційною спрямованістю, розвинутим сектором наукових досліджень та системи освіти. Створення таких кластерів ініціюється державними органами управління за допомогою каталітичної кластерної політики з метою подолання неефективності роботи крупних галузей.	1491,15

Ефективність кластеризації залежить від заходів державного регулювання, які на етапі ініціювання кластерів полягають у пошуку їх майбутніх учасників, ліквідації інституціональних бар'єрів, розвитку програм підготовки та перепідготовки кадрів, стимулюванні зв'язків з науковими та освітніми організаціями. Пропонуємо використати отримані дані як додатковий управлінський ефект від нашого інвестиційного проекту з реалізації екологічно чистої продукції. Отже, комплексний ефект від реалізації екологічно-орієнтованого інвестиційного проекту складає 2064,33 тис. грн., а також проект має значний екологічний і інституціональний ефект та доповнений управлінським ефектом в негрошовій формі, який полягає у завоюванні лідерства в галузі завдяки отриманню конкурентних переваг – на рівні підприємства. Також забезпечується підвищення рівня іміджу міста за рахунок покращення технічних та екологічних характеристик складових іміджу.

Проведені розрахунки показали, що за інших рівних умов існує пряма залежність між ступенем інтеграції підприємств та дохідністю інтегрованої структури кластерного типу. Для більшої наглядності представимо отримані результати на рис. 2.

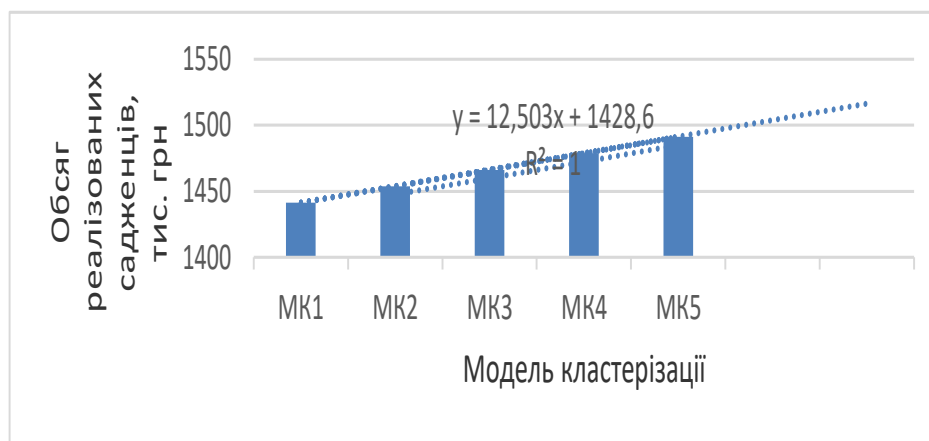

Рис. 2. Динаміка доходу кластера еко-продукції від реалізації садженців

Таким чином участь у запропонованому кластері еко-продукції для його учасників пов'язана з отриманням позитивних синергетичних ефектів, таких як: досягнення оптимальних обсягів виробництва за рахунок розширення масштабів діяльності; отримання додаткового доходу завдяки розширенню ринків збуту; економія власного капіталу через формування мережових структур; зниження витрат на логістичні взаємодії; розширення асортименту власної продукції та зменшення імпортозалежності; зменшення комерційних ризиків та ін.

Висновки з проведеного дослідження. У статті визначено та обґрунтовано ключовий управлінський напрям реалізації інвестиційно-іноваційного вектору підприємств еко-продукції, який полягає у впровадженні схеми організації та взаємодії учасників кластеру еко-продукції на основі поєднання зусиль та економічних інтересів виробників плодів та ягід, переробних підприємств, наукових установ та органів влади.

Перелік посилань

1. Харичков С. К., Андреева Н. Н., Купинец Л. Е. Экономика и экология: совместимость развития (мировой опыт и украинская перспектива) : монография. Ин-т пробл. рынка и экон.-экол. исслед. НАН Украины. О., 2007. 180 с.
2. Андреева Н. Н. Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление : монография. НАН Украины, Ин-т пробл. рынка и экон.-экол. исслед. О. : Фенікс, 2006. 535 с.
3. Андреева Н. Н., Харичков С. К. Экологоориентированные инвестиции в системе обеспечения ресурсно-экологической безопасности. НАН Украины, Ин-т проблем рынка и экон.-экол. исслед. О., 2000. 196 с.
4. Верещак В. С., Бень Т. Г. Эколого-экономическое обоснование инвестиционных проектов. Гос. металлург. акад. Украины. Д., 1998. 123 с.
5. Буркинский Б. В. Ресурсно-экологическая безопасность: теоретические и прикладные аспекты. НАН Украины, Ин-т проблем рынка и экон.-экол. исслед. О. : ИПРЭЭИ НАН Украины, 1998. 188 с.

6. Буркинський Б. В., Ковалева Н. Г., Розмарина А. Л., Ковалев В. Г. и др. Проблемы инвестиционного менеджмента в природоохранной деятельности. Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2001. 296 с.

7. Портер М. Стратегія конкуренції : Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / пер. з англ. А. Олійник та Р. Сільський. К. : Основи, 1997. 390 с.

8. Дідух С. М. Використання кластерної моделі для реалізації інвестиційного потенціалу плодоовочевих консервних підприємств. *Економіка харчової промисловості*. 2015. №4. С. 60-65

9. Федотова Ю. В. Формування кластерних структур та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіонів : Автореф. дис. канд. екон. наук, Харків, 2013. 20 с.

10. Офіційний сайт підприємства ДСЛП «Харківлісозахист». Фінансово-господарська діяльність ДСЛП «Харківлісозахист» : сайт. URL: http://lisozahyst.org.ua/?page_id=714 (дата звернення: 17.09.2019).

References

1. Kharichkov, S. K., Andreeva, N. N., Kupinets, L. E. (2007), *Economics and Ecology: Compatibility of Development (World Experience and the Ukrainian Perspective)* [*Ekonomika i ekologiya: sovместimost' razvitiya (mirovoy opyt i ukrainskaya perspektiva)*], Monograph, Inst. market and ekon.-ekol. researched NAS of Ukraine, O., 180 p.

2. Andreeva, N. N. (2006), *Ecologically oriented investments: choice of solutions and management* [*Ekologicheskii orientirovannye investitsii: vybor resheniy i upravlenie*], monograph, NAS of Ukraine, Inst. market and ekon.-ekol. researched O., Feniks, 535 p.

3. Andreeva, N. N., Kharichkov, S. K. (2000), *Environmental-oriented investments in the system of ensuring resource and environmental safety* [*Ekologoorientirovannye investitsii v sisteme obespecheniya resursno-ekologicheskoy bezopasnosti*], NAS of Ukraine, Institute of Market Problems and Econ.-ekol. researched, O., 196 p.

4. Vereshchak, V. S., Ben, T. G. (1998), *Ecological and economic justification of investment projects* [*Ekologo-ekonomicheskoe obosnovanie investitsionnykh proektov*], Gos. Metallurgist, Acad. Ukraine, D., 123 p.

5. Burkinsky, B. V. (1998), *Resource-ecological security: theoretical and applied aspects* [*Problemy investitsionnogo menedzhmenta v prirodookhrannoy deyatel'nosti*], NAS of Ukraine, Institute of Market Problems and Econ.-ekol. Researched, O., IPREI NAS of Ukraine, 188 p.

6. Burkinsky, B. V., Kovaleva, N. G., Rozmarina, A. L., Kovalev, V. G. et al. (2001), *Problems of Investment Management in Environmental Activities* [*Problemy investitsionnogo menedzhmenta v prirodookhrannoy deyatel'nosti*], Odessa, Institute for Market Problems and Economic and Environmental Studies of the NAS of Ukraine, 296 p.

7. Porter, M. (1997), *Competition Strategy: Methodology for analyzing galaxies and competitiveness* [Stratehiia konkurentсии : Metodyka analizu haluzei i diialnosti konkurentiv], per. from English A. Oliynik and R. Silsky, K., Osnovy, 390 p.

8. Didukh, S. M. (2015), Use of cluster model for realization of investment potential of fruit and vegetable canning enterprises [Vykorystannia klasternoї modeli dlia realizatsii investytsiinoho potentsialu plodoovochevykh konservnykh pidpriemstv], *Economics of the food industry*, No 4, P. 60-65.

9. Fedotova, Y. V. (2013), *Formation of cluster structures and their influence on the socio-economic development of regions* [Formuvannia klasternykh struktur ta yikh vplyv na sotsialno-ekonomichnyi rozvytok rehioniv], Author's abstract. diss. Cand. econom. Sciences, Kharkiv, 20 p.

10. The official site of the enterprise SSLP "Kharkiv Forest Protection". Financial and economic activity of the State forestry enterprise "Kharkivlizozahyst" [Ofitsiinyi sait pidpriemstva DSLP «Kharkivlizozakhyst». Finansovo-hospodarska diialnist DSLP «Kharkivlizozakhyst»], available at: http://lizozahyst.org.ua/?page_id=714 (last accessed 17.09.2019).

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 330.322; JEL Classification: Q15

Благой В.В., Гніденко А. В., Блага В.В., Хорошилова І.О.
ВПРОВАДЖЕННЯ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Мета: дослідити та обґрунтувати можливості впровадження кластерної моделі розвитку для реалізації інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств з виробництва екологічно чистої продукції. **Методика дослідження:** метод математичної статистики – для обробки та аналізу вихідних даних, виявлення тенденцій вихідних даних, виявленні тенденцій та закономірностей в зміні показників, що аналізуються, обґрунтування отриманих результатів; аналіз та узагальнення існуючих підходів щодо оцінки ефективності від реалізації екологічно орієнтованих інвестиційних проектів. **Результати дослідження:** визначено та обґрунтовано ключовий управлінський напрям реалізації інвестиційно-інноваційного вектору підприємств еко-продукції, який полягає у впровадженні схеми організації та взаємодії учасників кластеру еко-продукції на основі поєднання зусиль та економічних інтересів виробників плодів та ягід, переробних підприємств, наукових установ та органів влади. **Наукова новизна:** удосконалені методичні підходи щодо оцінки ефективності від реалізації екологічно орієнтованих інвестиційних проектів за рахунок доповнення їх показником комплексного ефекту на основі включення до його складу екологічного та інституціонального ефектів в негрошовій формі і управлінського ефекту в грошовій та негрошовій формах на підставі системного підходу. **Практична значущість:** запропонована схема організації та взаємодії учасників кластеру еко-продукції, яка забезпечує зростання показників складових інвестиційно-інноваційного

потенціалу. З метою формалізації даного управлінського напрямку реалізації інвестиційно-інноваційного вектору розвитку підприємства еко-продукції розраховано фінансовий результат запропонованого кластерного об'єднання з урахуванням можливих моделей кластеризації. Проведені розрахунки показали, що за інших рівних умов існує пряма залежність між ступенем інтеграції підприємств та дохідністю інтегрованої структури кластерного типу.

Ключові слова: інвестиційний проект; еко-продукція; ефективність; кластеризація.

УДК 330.322; JEL Classification: Q15

Благой В.В., Гниденко А.В., Блага В.В., Хорошилова И.А.
ВНЕДРЕНИЕ КЛАСТЕРНОЙ МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ ДЛЯ РЕАЛИЗАЦИИ
ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА
ПРЕДПРИЯТИЙ

Цель: исследовать и обосновать возможности внедрения кластерной модели развития для реализации инвестиционно-инновационного потенциала предприятий по производству экологически чистой продукции. **Методика исследования:** метод математической статистики - для обработки и анализа исходных данных, выявления тенденций исходных данных, выявления тенденций и закономерностей в изменении анализируемых показателей, обоснование полученных результатов; анализ и обобщение существующих подходов к оценке эффективности от реализации экологически ориентированных инвестиционных проектов. **Результаты исследования:** определено и обосновано ключевое управленческое направление реализации инвестиционно-инновационного вектора предприятий эко-продукции, которое заключается во внедрении схемы организации и взаимодействия участников кластера эко-продукции на основе объединения усилий и экономических интересов производителей плодов и ягод, перерабатывающих предприятий, научных учреждений и органов власти. **Научная новизна:** усовершенствованы методические подходы к оценке эффективности от реализации экологически ориентированных инвестиционных проектов за счет дополнения их показателем комплексного эффекта на основе включения в его состав экологического и институционального эффектов в не денежной форме и управленческого эффекта в денежной и не денежной формах на основе системного подхода. **Практическая значимость:** предложена схема организации и взаимодействия участников кластера эко-продукции, которая обеспечивает рост показателей составляющих инвестиционно-инновационного потенциала. С целью формализации данного управленческого направления реализации инвестиционно-инновационного вектора развития предприятия эко-продукции рассчитан финансовый результат предложенного кластерного объединения с учетом возможных моделей кластеризации. Проведенные расчеты показали, что при прочих равных условиях существует прямая зависимость между степенью интеграции предприятий и доходности интегрированной структуры кластерного типа.

Ключевые слова: инвестиционный проект; эко-продукция; эффективность; кластеризация.

UDC 330.322; JEL Classification: Q15

Blagoy V.V., Gnidenko A.V., Blaga V.V., Khoroshilova I.A.

INTRODUCTION OF THE CLUSTER MODEL OF DEVELOPMENT FOR THE IMPLEMENTATION OF THE INVESTMENT-INNOVATION POTENTIAL OF ENTERPRISES

Purpose: to explore and justify the possibilities of introducing a cluster development model to realize the investment and innovation potential of enterprises for the production of environmentally friendly products. **Methodology of research:** mathematical statistics method - for processing and analyzing source data, identifying trends in source data, identifying trends and patterns in changing analyzed indicators, substantiating the results; analysis and generalization of existing approaches to assessing the effectiveness of the implementation of environmentally oriented investment projects. **Findings:** the key management direction for the implementation of the investment and innovation vector of eco-production enterprises has been identified and substantiated, which consists in introducing a scheme for organizing and interacting participants in the eco-production cluster based on the combination of efforts and economic interests of fruit and berry producers, processing enterprises, scientific institutions and authorities. **Originality:** improved methodological approaches to assessing the effectiveness of the implementation of environmentally oriented investment projects by supplementing them with an integrated effect indicator based on the inclusion of environmental and institutional effects in non-monetary form and the managerial effect in monetary and non-monetary forms based on a systematic approach. **Practical value:** a scheme of organization and interaction of participants in the eco-product cluster is proposed, which ensures the growth of indicators of the components of investment and innovation potential. In order to formalize this management direction for the implementation of the investment and innovation vector of development of an eco-production enterprise, the financial result of the proposed cluster association was calculated taking into account possible clustering models. The calculations showed that, ceteris paribus, there is a direct relationship between the degree of integration of enterprises and the profitability of an integrated structure of a cluster type.

Key words: investment project; eco-friendly products; efficiency; clustering.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Благой Віталій Валерійович – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет будівництва та архітектури, доцент кафедри економіки, м. Харків, Україна; e-mail: blagoyvitval@i.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>. Моб. 050-512-60-50.

Благой Виталий Валерьевич - кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный университет строительства и архитектуры, доцент кафедры экономики, г. Харьков, Украина.

Blagoy Vitaly – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National University of Construction and Architecture, Associate Professor at the Department of Economics, Kharkiv, Ukraine.

Гніденко Альона Валентинівна – ст. групи ЕП-60 спеціальності «Економіка», Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, Україна; e-mail: blagoyvitval@gmail.com; моб. +380735126050.

Гниденко Алена Валентиновна - ст. группы ЭП-60 специальности «Экономика», Харьковский национальный университет строительства и архитектуры, Харьков, Украина.

Gnidenko Alena – student of the group of EP-60 specialty "Economy", Kharkiv National University of Construction and Architecture, Kharkiv, Ukraine.

Блага Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: blagavikvik@meta.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8386-0767>. Моб. 050-610-10-14.

Благая Виктория Викторовна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Blaga Viktoriya – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Хорошилова Ірина Олександрівна – кандидат економічних наук, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин, м. Харків, Україна; e-mail: hia23@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-00015343-5161>. Моб. 050-307-97-03.

Хорошилова Ирина Александровна – кандидат экономических наук, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры учета, налогообложения и международных экономических отношений, г. Харьков, Украина.

Khoroshilova Irina – Candidate of Sciences (Economics), Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of account, taxation and international economic relations, Kharkiv, Ukraine.